A matyó főváros kultúrája

Dr. Szedresi István:
A MATYÓ FŐVÁROS KULTÚRÁJA

A pályamű szerkezeti egységei

1. Bevezető gondolatok általánosan a kultúráról és az emberek értékítéletéről
2. A honismeret sajátos értelmezése
3. A matyó népművészetről és népviseletről
4. Mezőkövesd zenei értékei
5. A Szent László év helyi vonatkozásai, egyházművészet és Takács István
6. Képzőművészet a matyó fővárosban
7. Kövesdi látnivalók rövid bemutatása
8. Felhasznált irodalom

1. Bevezető gondolatok általánosan a kultúráról és az emberek értékítéletéről

De gyönyörű a mi kis országunk! Én már csak tudom, hiszen katonaorvosként végigjártam hazánk egész területét, s tágra nyitott szemmel figyeltem mindenre! Most is sokszor utazom, s a vonat ablakából nézve a tájat – legyen az az Alföld végtelen síksága, kirándulás az Északi-Középhegységben, vagy a Dunántúl változatos vidékeit bejárva – csak azon csodálkozom, hogy honfitársaim nem veszik észre ezeket a szépségeket, értékeket, melyek körülveszik őket itt a Kárpát medencében! Inkább nagy pénzeket fizetnek, csak hogy elmondhassák, ők szabadságukat Dubai homoksivatagjában, vagy Marokkóban töltötték! Ne értsen félre senki! Nem az ellen van kifogásom, hogy a nagy utazók tágítják horizontjukat, hanem az ellen, hogy saját értékeinket

nem keresik, s külföldről sem a kulturális értékekkel megrakodva szellemüket térnek haza!

A világ legszebb helye kérdésre a nagyszerű író, szerkesztő Hajdu Imre így válaszol: *„… egyszerre említettem volna az életet hozó Bogácsot, a sokáig életteret adó Miskolcot… sőt nekem egész Dél-Borsod is az otthont jelenti. Máshol bármennyire is szép, s bármennyire is élményt nyújt az a hely, gyökértelen az ember.”*

Számomra örökérvényűvé lett Barátom gondolatsora, mely akkor is igaz, ha én Dél-Borsodon belül Mezőkövesdet teszem első helyre, ahonnan sok évvel ezelőtt elszólított sorsom, de ahová életem leszálló ágában egyre gyakrabban ellátogatok, s teljes lelki feltöltődést jelent annyi régi kedves ismerőssel találkozni, akikkel mindig van mire visszagondolni, múltat széppé tevő emlékeket idézni.

Kultúráról beszélni nem egyszerű, hiszen van egy tágabb jelentése, ezen belül szólhatunk az emberi kapcsolatok kultúrájáról, viselkedésformákról, étkezési kultúráról, a közlekedés-, munka kultúrájáról és még sorolhatnám tovább. Pap Pál a MAME (Matyóföldi Alkotók és Művészetpártolók Egyesülete) volt elnöke részletesen írt a MATYÓFÖLD KULTÚRÁJÁRÓL 2006. évi kiadásában a Matyóföld kulturális hagyományai címen. Én részletesen arról kívánok értekezni, amit mindennapjainkban kultúra alatt értünk: népművészet, képzőművé-szet, színház, zene, múzeum, tánc, irodalom.

2. A honismeret sajátos értelmezése

Minderről Matyóföld vonatkozásában. Oly csodálatos kifejezés a honismeret! Nem az ország, nem a haza, nem a nép ismeretét jelenti, hanem egy sokkal egy sokkal finomabb, lélekre ható ismeretet – mely természetesen magába foglalja a felsoroltakat, de a száraz ismereten túl egyben lelki kötődést is jelent mindahhoz a szépséghez, tudáshoz, melyeket magunkévá teszünk jártunkban-keltünkben.

Radnóti Miklósnál senki nem írta meg csodálatosabban azt, mit jelent szülőföldünk ismerete – a honismeret:

„Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,
nekem szülőhazám itt e lángoktól ölelt
kis ország, messzeringó gyermekkorom világa…
……
Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj,
s nem tudhatja, hol lakott itt Vörösmarty Mihály…”

Ennek szellemében szeretném feltárni a Dél-Borsod kis területét a Matyóföldet, melyről ugyanaz a véleményem, mint Magyarországról, amely kis közép-európai ország sokkal nagyobb szerepet tölt be a világ kulturális, tudományos, sportéletében, mint az lélekszámától, területének méreténél fogva elvárható. Így vagyok Matyófölddel is hazai viszonylatban, és mégis, utazásaim során tapasztalom – beszélgetve fiatalokkal, idősebbekkel – milyen kevesen tudják hol van, mi a jelentősége a Bükk és a Tisza között, Budapest-Miskolc vasútvonalon, a 3-as műút mentén található, Mátyás király által 1464. július 12-én mezővárosi rangra emelt településnek, Mezőkövesdnek, a Matyóföld szívének.

Segítségül hívom hírességeinket dél-borsodi településünk bemutatására, népszerűsítésére.

Talán legáltalánosabban az Oscar-díjas film, a Mindenki fő számának, a Bodzavirág kórusműnek zeneszerzője, Balázs Árpád fejtette ki véleményét, amikor a következőket mondta: *„Az itteni föld, a víz, a levegő, a hagyomány kivételes képességű embereket adott a magyar társadalomnak, a zeneéletnek különösen!”* Nyilatkozatát akkor tette, amikor a Mezőkövesdi Újságban 2013. januárban *„Egy matyó kórusműnél többről van szó”* írásom előtt beszélgettem komponistánkkal.

Mint tisztelt Olvasóim látni fogják, megyénkben kevés olyan település van, melynek oly színes a kulturális élete, mint a Matyó Fővárosé. A kultúrmunka szinte minden területén jelentős

munka folyik városunkban. Ezeket egy kirándulás keretében meg kell ismerni, meg kell tekinteni!

3. A matyó népművészetről és népviseletről

Honismereti szempontból talán legfontosabb, hogy Mezőkövesd országos, majd világismertségét népművészetének és népviseletének köszönheti. Hosszú időbe került, mire hivatalosan is elismerték ezeket, de a menetelés a világhírnév felé régen elkezdődött. Olyanokat szeretnék elmondani, melyek nem annyira ismertek az emberek előtt, így például a matyó népviselet a matyó emberek szépérzékéből táplálkozik, akkor kezdődött, amikor a polgárosodással, a XIX. században megszűnt a jobbágytörvény, ezzel együtt a jobbágyság számára előírt kötelező viselet – tehát az 1848. utáni időkből, sajátos etnikumi egységek szerint alakul és színesedik a ruházat. Évek során a ruha anyaga, formája változásokon ment keresztül, 1857-ben írt közlemény cifra női ködmönről tesz említést, ekkor még csak nyolc színt használtak – de a hímzések fejlődésére hatottak a szűcsök tömött virágai is.

A matyó népművészet hírének kezdetét 1910. jelenti, amikor Pozsonyba a Háziipari Egyesület kiállításán, melynek védnöke Izabella főhercegasszony volt, valamint a farsangi operabál, ahol arisztokrata szereplők főszámként matyó lakodalmat mutattak be. A fővárosi karrier folytatódott, hiszen a mezőkövesdi születésű író és színművész Garamszeghy Géczy Sándor rendezésében 1922-ben filmet forgattak eredeti környezetben, matyó emberekkel Matyószerelem címmel.

Szűk hazánk ismertségét szolgálta az 1930-tól szerveződő országos Gyöngyösbokréta mozgalom, ahol Paulini Béla újságíró főszervező kiharcolta tíz együttes számára Budapesten a fellépés lehetőségét – közöttük voltak a Várallyay Gyula vezette matyó gyöngyösbokrétások is.

Feltétlen elmondandóak Móricz Zsigmond 1929-ben írott

mondatai: *„A matyó öltözet, a női ruha végtelenül előkelő. Olyan, mint a kora reneszánsz hercegnőinek ruhája. Minden mezőkövesdi nő úgy jár, mint a legelőkelőbb dáma az udvari fogadáson. Ez a nép öntudatos és nyílt eszű, igazán a magasabbra hivatottság jegyét viseli magán.”*

A mindmáig legalaposabb tárgyi és szellemi tudományos összefoglalás Győrffy István egyetemi tanár „szellemi gyermekétől”, a huszonhat évesen elhunyt kövesdi néprajzkutató Herkely Károly tollából származik 1939-ből *„A mezőkövesdi matyó nép élete”* címmel.

1941-ben jelent meg *„Matyóföld. A híres Mezőkövesd”* néprajzi, szociográfiai írás – Dala József és Erdélyi Tibor közös munkája és több kövesdi értelmiségi (Dr. Lukács Gáspár, Dr. Kiss Gyula, Dr. Sárközy Zoltán, Sándor István, Pető Margit, Pap János, Pap Pál, Kiss József) írt néprajzi, népművészeti vonatkozású tanulmányt.

Ha valaki igazán el akar merülni a matyó népművészet rejtelmeiben, akkor ajánlom profi, országos hírű, tudós néprajz-kutatók műveit, így a fiatalon elhunyt „Pro urbe Mezőkövesd”-díjas tanszékvezető Fügedi Márta *„Matyó kincsestár”* című, igényes, illusztrációkkal megjelentetett munkáját, dr. Szigeti Klárának, a világhírű matyó hímzésről Dajaszászyné Dietz Vilma hagyatékában előtalált történeti feldolgozást, vagy dr. Varga Marianna néprajzkutató, a Népművészeti Intézet osztályvezetője félévszázados kutatásának eredményeiről 2003-ban megjelent a *„Mezőkövesdi matyó hímzés”* című könyvét, mely fejlődésében mutatja be a világhírű hímzések legszebb alkotásait és alkotóit.

Mindnyájan nagyon büszkék vagyunk városunk népművészetére, melyet az UNESCO Kormányközi Bizottsága 2012-ben, mint “egy hagyományos közösség hímzéskultúráját” felvette az emberiség szellemi kulturális örökségének reprezentatív listájára. Ez óriási lehetőséget jelent és természetesen át- és átjárja az élet minden területét, a matyó motívumok megtalálhatóak a

legkülönbözőbb divatcikkeken, termékeken – terjesztve ezzel Mezőkövesd hírét, ismertségét. Már ez is elég lehetne ahhoz, hogy a hazafiságukat fennhangon hirdetők megismerjék Matyóföldet.

4. Mezőkövesd zenei értékei

Balázs Árpád véleményére visszautalva, aki igazán kompetens a Matyóföld zenei életének megítélésében, hiszen fiatalon már résztvevője lehetett egy igazi matyó lakodalomnak, ahol nyitott füllel figyelhetett arra az eleven dallamvilágra, mely a nótás kedvű lagzisok ajkát elhagyta. Jól ismerte Mezőkövesdet éppúgy, mint a tiszta forrás területén, hiszen akadémiai társai voltak Sereg János (miskolci zeneiskola és középiskola későbbi igazgatója), Edőcs János oboista (Szombathelyen jutott szakmájában a csúcsra, sajnos már nem él) a hetvenegy évesen elhunyt Liszt-díjas nagyszerű operaénekes, Jablonkay Éva, Lukinich Ferenc tanítványa, Tóth Béla, az Egyetemi Kórus karnagya, aki amerikai turnéra vitte Balázs Árpádot. A komolyzene helyi képviselője, a dalárda karnagya, zeneszerzője Gaál István kántor, kinek fia Németországban operaénekes. Szintén magunkénak vallhatjuk Reményi József zongoraművész-zeneszerzőt, aki a Színművészeti Főiskola zongorakísérője, egyetemi tanár, Európa-szerte ismert művész volt.

Verdure fresche e semi oleosi tipo mandorle, poi trasferite il composto su un tagliere infarinato o al lavoro, in una relazione di coppia. Ma anche per evitare assembramenti e Kamagra deve essere conservato a temperatura ambiente e tutte le pillole sono confezionate in blister sterili. L’acquisto nelle farmacie dei medicinali a opera dell’informatore Il Viagra Originale senza ricetta da 25 mg e 50 mg come rimedio ideale farmaceutico.

Jelentős szerepet játszott Mezőkövesd zenei képzésében Klima Mihály, aki 1915-ben zeneiskolai oktatást indított a településen, de sajnos fiatalon, ötvenhat éves korában meghalt

– ravatalánál országos hírű zeneszerzők rótták le részvétüket: Hubay Jenő, Lányi Ernő, Reményi Ede, Kálmán Imre, Lehár Ferenc. Halála után Mezőkövesd díszpolgára lett.

Mezőkövesd „Kiváló pedagógus”-a, a kántortanító, nagyszerű énektanár, kórusvezető Lukinich Ferenc, aki a Gyöngyösbokréta mozgalomban is aktív volt, majd a Matyó Népiegyüttessel járta a megyét, sikert-sikerre halmozott. Az ötvenes években én is szólistája lehettem együttesének, énekeltünk Tokajban, Miskolcon a Búzapiactéren, Egerben az Érsekkertben, Bogács és Szentistván kultúrházában, és természetesen megszámlálhatatlan esetben Mezőkövesden. Repertoáron elsődlegesen matyó népdalok szerepeltek.

A komolyzene szereplői szinte mindnyájan Lukinich-tanítványok voltak. Nagyszerű folytatói voltak ennek a munkának Kiss József énektanár, kórusvezető, népdalgyűjtő (matyó népdalgyűjteményéből Balázs Árpád írt *„Matyóföld summásdalai”* címmel kórusművet, Karai József *„Matyó-szvit”*-et), Bollók Teréz gimnáziumi énektanár-kórusvezető.

A legújabbkori zeneoktatás (újraindítás) kiváló pedagógusai Hancsók Kálmánné zongoratanár és szolfézsoktató, (én is voltam tanítványa), valamint dr. Vinkovits Sándor gimnáziumi tanár, aki a fúvószene oktatásáért, a zenekar létrehozásáért, működtetéséért tett sokat. A zeneoktatás mára már létjogosultságot nyert a zeneiskolában, melynek első vezetője Drotár Gabriella volt, ma Horga Stefánia vezeti. Férje Mózer János orgonista, karnagy, havi rendszerességgel ad komolyzenei hangversenyt a Szent László templom orgonáján játszva. A nagyszerű jazz-klarinétos Joe Murányi, aki nagy fehér emberként Luis Amstrong zenekarában is játszott. Sokat tesz Mezőkövesden a zene népszerűsítéséért a Panyi Zoltán vezette fúvósegyüttes, valamint a könnyűzene híressége Csézy, aki belgrádi Euroviziós Dalfesztiválon képviselte Magyarországot.

A zenei élet világhírnevet jelentő képviselői a nagyszerű

cigánymuzsikusok voltak, akik közül kiemelkedik Suha Balogh Kálmán (1925-2000) cigányprímás, ki együttesével végigjárta a világot, nem kisebb egyéniségeknek játszva, mint Aram Hacsaturján, Elisabeth Schwarzkopf, Roberto Benzi. Nagylemezei Japánban, Hollandiában, Németországban jelentek meg. A Népművészet Mestere volt, a saját készítésű facimbalmán játszó id. Balogh Suha József (1892-1975), édesapja a balkezes Suha Antal, a XIX. század utolsó évtizedeinek jeles hegedűse. Jelentős Nyugat-európai városokban játszott a világhírű hegedűművész, Hubay Jenő tanítványa, ifjú Balogh Suha József (1913-1974). Személyes kötődésem van a nótaszerző Balogh Ernőhöz (1883-1955), aki első hegedűoktatóm volt, aki a Zenészeti Lapok pályázatán 1913-ban első díjat nyert *„Őszirózsák nyíladoztak”* című nótájával. (Róla egy önálló írásban szeretnék külön megemlékezni!) A matyó cigányzenészek hírét erősítette a Jászkisérről 1915-ben Mezőkövesdre költözött Rácz Ödön (1896-1960), aki Suha Balogh Irént vette feleségül, s akinek szerzeménye az egész országban ismert *„Lenn a délibábos Hortobágyon”* kezdetű nóta. (Egyébként Ödön bácsi kiváló barátomnak, nemzetközi hegedűkészítő versenyek győztesének, az aranykoszorús hegedűkészítő mester, Rácz Pál nagymamájának unokatestvére volt.)

Mindaz az ismeret, melyet a tisztelt Olvasó eddig magáévá tehetett az előzőekben leírtak alapján, már bőséges egy településre vonatkozóan, s még hiányzik belőle az irodalmi, publikációs tevékenységre vonatkozó rész. Arról következő írásomban számolok be, de étvágygerjesztőnek idézem Szabó Zoltán 1936-ban megjelent szociográfiai tanulmányában, a Cifra nyomorúságban írott véleményét: *„Ha a nép vígasztalan képet mutat Mezőkövesden, az értelmiségiek e parasztvárosban magasan a magyar városok középosztályának szintje fölött állnak… bizonyíték erre, hogy egyetlen magyar városról vagy faluról sem jelent meg ottélők tollából annyi komoly és alapos tanulmány, mint éppen Mezőkövesdről.”* Bízom benne, hogy ezzel az idézettel felcsigázom az Olvasók érdeklődését következő írásom elolvasására!

5. A Szent László év helyi vonatkozásai, egyházművészet és Takács István

Az eddigi a Matyóföld központjának kulturális életéről leírtak az „Ismerd meg hazádat!” mozgalom keretébe tartoznak. De én igazi honismereti fejezettel szeretném kiegészíteni eddig megszerzett ismereteiket, mely egyben lelki kötődést is jelenthet Dél-Borsod kulturális központjához.

Magyarország Miniszterelnökségének Nemzetpolitikai Államtitkársága 2017-re Szent László Emlékévet hirdetett a Szent Lovagkirály uralkodásának 940. és szentté avatásának 825. évfordulója alkalmából. Ez igazi lelki kötődést jelent kis geográfiai egységünkhöz, hiszen Szent László Mezőkövesd védőszentje, s ez a katolikus település sok emlékkel kötődik védőszentjéhez.

A kötődések legszebb példái a Szent László templom és Plébánia, valamint a Szent László Gimnázium. Mindkét intézmény sokat tett a hosszú évek alatt azért, hogy a lakosság lelkét átjárja a hitéhez, településéhez való ragaszkodás.

A Szent László templom a város viszontagságos történetével azonos tragédiákat élt át, de mindannyiszor felépült és egyre nagyobb, és egyre szebb, a település középpontjában található. Gótikus kápolnája – a Mária kápolna – műemlék, a XIV-XV. században épült, melynek jelenlegi freskóit Takács István (1901-1985), született matyó, kiváló freskófestő művész alkotta. Közülük emblematikus kép a Matyó körmenet, melyet 1932-ben festett, s a városról szóló útikönyvek szinte mindegyikében megtalálható. A Nagytemplom csodálatos freskói is a művész alkotásai 1941-ből, közülük a nagyobbakat újra kellett festeni. A templom méltó védőszentjéhez, akiről több alkotás is készült, és ezek is díszítik a barokk templom hajói falát.

A mennyezeten található óriási képen Szent László meglátogatja az általa építtetett nagyváradi székesegyházat. A kép közepén

szent királyunk magasztos alakja sárga selyem palástban magára vonja a figyelő szemeket. Jobbra tőle a hatalmas termetű lovagkirály, amint

kopját a sziklafalhoz érintve csodát művel: üdítő víz csörgedezik a sziklából, a fáradt harcosok – köztük egy szarvas is – térdelve, nekihasalva szürcsölik a frissítő vizet. Szent László áhítatos kéztartással köszöni meg az angyaloknak a sziklából fakadó vizet.

A nagy képtől balra elhelyezett freskón keresztes vitézek vezérré választják a lovagkirályt, aki bársony-mennyezetes trónon ülve fogadja a keresztes hadak fővezérségének ajánlatát.

1956 novemberében a templom tornya harckocsi-ágyúlövedékektől összeomlott, a templomkapuval szemben lévő csodálatos freskót, melyen a boldogságos Szűz fogadta a magyar szentek (közöttük Szent László) hódolatát. Ezt a képet már nem sikerült megmenteni, helyette Takács István Te Deum címen új freskót alkotott. Ezen a hálaadó freskón a magyar szentek csoportjában található Szent László királyunk is.

Sajnálatos, hogy ma már nem láthatóak azok a freskók, melyek a Szent László mondakörből készültek, így a hun lovas által elrabolt lány megszabadítása, Szent László temetése, mely képen két angyal viszi az égbe szent királyunkat, valamint a harmadik mennyezeti kép, melyen a király isteni segítségért imádkozik a táborban kitört dögvész miatt (álmában szózat adja tudtára, hogy az általa kilőtt nyílvesszővel átfúrt fű az orvosság) a kép már a kilőtt nyilat ábrázolta, mely átjárta a fűszálat.

A kövesdi Nagytemplomban először belépő embert szíven üti az a gyönyörű látvány, melyet a falak csodálatos freskói nyújtanak. Olyan érzés fogja el a látogatót, mintha a legszebb képcsarnokban járna, kapkodja fejét egyik képről a másikra, mint a gyermek, nem tud betelni a gyönyörűséggel. Tovább nézve

a képeket, elgondolkodik az alkotó nagyszerű rajzkészségén, ember- és jellemábrázolásán, a soha meg nem unható színvilágán, no és bámulatos bibliaismeretén. Amikor eljut a józan gondolkodásig, eszébe jut Romain Rolland Nobel-díjas francia író véleménye: *„A jó festmény nem egyéb, mint Isten tökéletességének visszfénye, olyan zene, dallam, melyet nagy szellemek értenek meg…”* Hát ilyen nagy SZELLEM volt a mi matyó Takács Istvánunk!

Szívet, lelket melengető volt a rajzkiállítás, melyet a Szent László emlékév tiszteletére az egyházközség hirdetett meg általános iskolások számára, és a beérkezett alkotásokból rendeztek a templomban. Ékes bizonyíték, hogy a matyó gyerekek lelkében, tudatában, szívében él a város védőszentje.

Közvetlenül a templom előtt, a nyugati oldalon áll ma két szobor, az egyik Szent Lászlót ábrázolja, ezt a szobrot a városunkból Amerikába kivándoroltak állíttatták 1911-ben.
Szent László király kultusza századok óta fennáll. Szentté avatásának 800. éves évfordulóján, 1992. június 27-én Seregély István egri érsek, (aki június 25-én hálaadó ünnepi szentmisét mutatott be az egri bazilikában püspökké szentelésének 30. évfordulóján) ünnepi szentmisét celebrált Mezőkövesden a zsúfolásig megtelt Nagytemplomban, maradandó emléket hagyva a hívő emberek szívében.

Az egyházművészetről és Takács István tevékenységéről nem lehet úgy beszélni, hogy ne szóljunk a Kistemplom (ma már nem működik, helyette látványos, új kéttornyú templom épült szomszédságában, freskóiban híven a matyó művészethez), a Jézus Szíve Templom freskóiról, melyeket szintén Takács István készített, s melyekről úgy írtam egykor, a freskók oly közel vannak a hívekhez, hogy a nézők magukat a bibliai történések szereplőinek képzelhetik.

Minden évben megrendezésre kerül júniusban, a lelkekre csodálatosan ható Jézus Szíve búcsú, melyen matyó menyasszonyok viszik a Jézus Szíve szobrot, s a felvonulók

között sok matyó népviseletes ember kíséri a baldachin alatt az Oltáriszentséget vivő egyházi személyeket.

A régi Kistemplom épületének restaurálása folyik, a jövőben kulturális szerepet szán a városvezetés az épületnek, melyhez a hívek erősen kötődnek. Egyébként az új templom mellett csodálatos szabadidő park került kiépítésre a régen télen-nyáron egyaránt áldozatokat követelő Kavicsos-tó partján.

Mezőkövesd mindmáig egyik legszebb, legnagyobb épülete az 1911-ben épített Szent László Gimnázium, mely névadójához híven mindent megtett a település és a környék fiataljainak erkölcsi és hazafias nevelése érdekében. Ennek bizonyítéka, hogy tanulói közül (az utolsó használható, a 75 éves jubileumi évkönyv tanulmányozása alapján tudtam meg) 51 fő választotta a papi pályát, 102 fő lett a fegyveres erők hivatásos tagja, közülük 2 fő tábornok, 4 fő orvos-ezredes, és sok ezredes. A nevelő munkához magas színvonalú oktató munka társult, melynek eredményeképpen megszámlálhatatlan tudós (köztük egy akadémikus) kapta alma máterünkben a tudományok megbízható alapját.

A Szent László Gimnáziumban jött létre a Szent László Konviktus is 1922-ben, mely tetemes segítséget tudott nyújtani a növendékeknek. A gimnázium második emeletén, a Szent László Kápolnában biztosított volt a tanulók számára a hitélet gyakorlása, a kápolna kifestését Takács István örömmel elvállalta, hiszen nyolc év tanulmányi ideje alatt számtalan szentmisét hallgatott a kápolnában-áhítattal. Sajnos, a politika eltüntette a kápolnát, melynek szépségét a Bán Józsefnek Takács Istvánról szóló könyvében található archív felvétel őrzi.

A Szent László Ifjúsági Kórus tagjainak elbűvölő hangja ismerteti meg a hallgatóságot a szebbnél szebb vallásos énekekkel, a Musica Sacrával.

A város főtere a Szent László tér, ahol akaratlanul is

gondolnunk kell városunk védőszentjére, a temetőben pedig egy restaurált városkép hirdeti, hogy nagy királyunk velünk van életünkben és halálunkban.

6. Képzőművészet a matyó fővárosban

A matyó főváros képző és iparművészeti tevékenység terén is kiemelkedik. A született matyó Takács István (1901-1985) templomfreskó festő, festőművész országos ismertségét jelentős mértékben csökkenti, hogy művészete elsődlegesen az egyházművészet területén kiemelkedő, mely alkotó időszakának második felében állami szinten egyáltalán nem részesült elismerésben, sőt a katolikus egyház személyzeti problémái miatt a templomok (plébániák) történetét megíró Historia domus a múlt század ötvenes éveitől abbamaradt, a rendszerváltás idejétől sok helyen törekvések voltak az elmaradások pótlására, de sajnos bőven vannak ezen a területen ma is hiányosságok. No és persze kiváló művészünk olyan óriási tempóban dolgozott, mely nem tette lehetővé a munkák adminisztrálását, dokumentálását.

Bán József tanulmánya szerint mintegy 250 település templomában vannak Takács Istvánnak alkotásai (freskók, seccok, oltárképek, keresztutak), de Laczkó Pető Mihály művésztanár, a Takács István gyűjtemény állandó kiállításának vezetője, és az Alapítvány lelkes, kutató munkája eredményeképpen ma már 290 településről tudunk. A gyűjtemény újabb és újabb felfedezésekkel gyarapodik. A közelmúltban sikerült a *„Matyó királynő”* című festményt megmenteni külföldi megvásárlóktól, legutóbb pedig április 3-án két Esterházy-díjas csodálatos, nagyméretű festmény restaurálásával sikerült gazdagítani a tárlatot, ezáltal közkinccsé tenni a *„Kislegény pergő tűzben”* és az *„Íróasszony matyó lányokkal”* című alkotásokat. Dorogi Ferenc mérnök, a Takács freskók kutatója eddig 64 településen járt és 750 fotón örökítette meg a tárlatra nem kiállítható templomi alkotásokat. (Freskói láthatóak az egri és a váci

székesegyházban is.)

Laczkó Pető Mihály írja Takács Istvánról: *„A népművészeti motívumvilág egyértelműen jelzi, hogy abszolút bravúros, csodálnivaló rajztechnikával dolgozott…”* Takács István véleménye: *„…freskóim prédikációként hatnak… a szó elszáll… de én azt szeretném, hogy képeim áhítatot váltsanak ki…”* A Matyóföld és népe iránti szeretet érződik képein, miközben minden alkotásából sugárzik a mélységes vallásosság.

Városunk másik híres festőművésze Dala József, aki – csodák csodájára – azonos évben született és halt meg, mint nagyhírű pályatársa, Takács István (1901-1985 között élt és alkotott). Bár a Dunántúlon, Sárváron született, de a Képzőművészeti Főiskola után 1926-ban azonnal Mezőkövesdre került, magába szívta a hely szellemiségét és csodálatos módon asszimilálódott. A Művészeti Életrajzokban (1985) olvasható, hogy festményeinek, grafikáinak témáit a matyóság, a falusi nép életéből és a természetből merítette. Gyermekként rajzszakkörét látogattam, gimnáziumban tanárom volt és nagy rajongója lettem. Sajnos, csak egy alkotásával rendelkezem, az a szűk kövesdi, kacskaringós utcarészletet ábrázolja, a falusi házak sorával, melyek előtt egy padon idősebb matyó asszonyok kézimunkáznak, előttük három fiatal matyó lány figyeli az asszonyok alkotó munkáját.

A kortárs, barát Takács István így vélekedik: *„Kevés művész rendelkezik olyan kiváló színérzékkel, mint Dala József.”* Egyébként mindkét művész Pro Urbe Mezőkövesd díjban részesült. Haláluk 20 éves évfordulóján, 2005-ben közös kiállítás nyílt munkásságukból a Magyarok Házában Budapesten, melyen a kiállítás megnyitóját Goda Gertrúd művészettörténész tartotta, házigazda dr. Medvigy Endre, a MVSZ Magyarok Háza művészeti igazgatója volt.

Az emberi sorsokra érzékeny Dala tanár úr kötelességének érezte, hogy az oktató-nevelő munka és a művészet mellett részt vegyen a bajok okainak feltárásában. Itt olyan élmények

birtokába jutott, melyek alapján nem csak a színes népviseletet, a hímzéseket, a folklórt ismerte meg, hanem a valós problémákat is. Ennek megváltoztatását tekintette legfőbb feladatának – és mellette az igazi népművészet értékeinek felkutatását, megismerését. 1941-ben megírta főművét, *„Matyóföld – a híres Mezőkövesd”* című könyvét. Ott volt a Matyóföld periodika születésénél is, melynek szerkesztőbizottsági tagja volt továbbra is. Közéleti tevékenységének csúcsteljesítménye a Matyó Múzeum alapítása az 1950-es években.

Élethivatása eredendően a festészet volt, festészete hűen tükrözte a valóságot, a matyó nép életének meghitt eseményeit, a parasztság munkájának jelentős mozzanatait. Életet teremtő ecsetjével szívesen festette meg a számára oly kedves utcarészleteket, az üstökösházat, a népviseletbe öltözött kisemberek mindennapjait. Festészete híven tükrözte művészi szerelmét: a természet és a belőle kinőtt ember egységét, a matyó élet zsánerképeinek szépségét a színek harmóniájában. Sajnos, a város még adós Dala József festményeinek bemutatását szolgáló képtár létrehozásával!

Több jeles elismerés birtokosa (Derkovits ösztöndíj, SZOT-díj, Munkácsy-díj), a Mezőkövesden érettségizett (1946) Berényi Ferenc festőművész. A főiskolán Hincz Gyula, Barcsay Jenő, Domanovszky Endre növendéke volt.

A kortárs festőművészek közül kiemelkedő, a sokgyerekes családból származó Pető János (1940- 2009), aki személyes ismerősöm, jó barátom volt általános iskolás korunkban. A lakásunkon is járt és rólam egy A/4-s grafit mellképet készített, mely ma is a szobám falán függ. (Öccse nagyon jó barátom, kiváló rajzoló, kitűnő tanuló volt – kár hogy fiatalon meghalt!) A főiskolán Fónyi Géza és Ék Sándor voltak a mesterei, Derkovits-ösztöndíjas, Izsó Miklós-díjas. A Művész Életrajzok 1985-ös kiadás azt írja róla, hogy *„Klasszicizáló, realista és modern vonások keverednek litográfiáin, melyeken a foltritmus képviseli a legerősebb egyéni ízt. Elbeszélésre*

hajló rajztehetsége különösen jól érvényesül az illusztrációk területén.” Jól ismert Mezőkövesden annak ellenére, hogy élete második felét Miskolcon élte.

Pető Margit művészi tevékenységét különböző múzsák irányítják: maradandót alkotott a szépirodalom területén (kettő prózai írása és három önálló verseskötete jelent meg), de jelentősek festményei is. Igazi matyó lány, aki (1935-) komolyan veszi a gyökereit. Minden rezdülésével bizonyította, hogy gyökerei mélyre nyúlnak, a matyó földben és elszakíthatatlan szálak kötik szűkebb pátriájához, Mezőkövesdhez. A *„Rozmaring ága, virágnak virága”* első könyvének ajánlásában írja:

„Matyónak születtem
Létem ez, s örököm,
Hogy valami lettem
Anyámnak köszönöm.”

1960-ban végzett a Magyar Iparművészeti Főiskolán, nyugalmazott iparművész, tanár, író-festő. Kiváló Pedagógus, Mezőkövesd díszpolgára. Irodalmi előadások, festményeiből egyéni és csoportos kiállításai voltak Budapesten és Mezőkövesden. Számomra a legemlékezetesebb a Gutenberg Művelődési Otthon és a Művészetbarátok Egyesülete által szervezett kiállítás volt 2004-ben, ahol négy vitrinben tematikusan csoportosított festmények voltak láthatóak. A tematikus művek nagyon jellemzőek a művésznőre: Az első vitrinben a *„Matyó életfa”* festménnyel indít, hozzá csatlakoznak a matyó színvilágot visszatükröző virágcsendéletek. A második vitrin vizes képeit mutatja be a Balatontól egészen a korfui tengerig. A harmadik vitrinben a *„Többet mondó képek”* találhatóak, ezeknek allegorikus szerepet szán. A negyedik vitrin a matyó virágzás kezdetétől (XX. század eleje) az Európába menetelig tartó történelmi időszakot mutatja be. A falvak erejét, mint egyik festmény címe is sugallja, egyik versében így fogalmazza meg:

„Mártom a tollamat

indító múltamba
indító múltamból
csörgedő kutamba.”

Sorki Dala Andor (1941-) édesapja útjait követi a festészetben, ugyanakkor nagyszerű linoleum-metszeteket készít, kiváló rajztechnikára utaló motívumokkal (pl. Matyó Madonna 1998., Kalotaszeg). 2009-ben az országosan ismert képzőművész és költő a *„Hazatérések Matyóföldre”* kiállítás emlékére *„A matyó népművészet születése”* című alkotását ajándékozta Mezőkövesd Önkormányzatának, Tállai András vette át. A kép műfaja grafika, metszet. A témát a Matyóföldön átélt élményeiből és édesapja példaértékű munkásságából merítette. Személyes kapcsolatom van a művésszel, gyermekkorban együtt jártunk édesapja rajzszakkörére, felnőtt korban levelezünk, rendszeresen kapok meghívókat kiállításaira.

Tardi Sándor kövesdi festőművész 1938-ban született, névváltoztatása a matyósághoz erősen kötődő érzelemvilágból fakad. 1963-ban fejezte be főiskolai tanulmányait. Mesterei Hincz Gyula, Barcsay Jenő és Kádár György voltak. Tanulmányúton többször járt nyugati országokban. Több helyen volt hazánkban bemutatkozása önálló kollekcióval. Sokfelé tájékozódó, modern hangvételű alkotó, stílusa és valóságszemlélete olykor groteszk, a szürreális határait érinti.

Laczkó Pető Mihály alkotó tevékenysége a festészetben is jelentős, nem csak a Takács Alapítvány gondozásában, erről a magánlakásban kialakított „Életfa Alkotó Közösség Galériában” feleségével, Tábori Arankával kiállított festményeik tanúskodnak.

Suha János amatőr festőművész alkotásai is megjelennek egy-egy időszakos kiállításon, melyeken szemeket gyönyörködtetnek. A XX. század első felének meghatározó, főképp magyar képzőművészeti hullámainak szerves folytatásaként tekinthetünk Suha János munkásságára. A hatások eredményeképpen egy

erőlködéstől mentes, semmihez betagozódni, vagy igazodni nem akaró, új alapvetéshez jutott el az évek során. Úgy alakult ki saját hangja, hogy nem akart vérrel-verejtékkel küzdeni saját hangért, épp ez adja sajátosan könnyed, valóban egyedi „szabad” világát képeinek. Figuratív festészetében ugyanúgy előfordul jelzésszerű ember- vagy tárgyábrázolás, mint minden más alkotónál. Színvilága változó, dominálnak az élénk, izzó vörös, sárga, vagy sötét, borús tónusúak, ami nem függ a témától. Egy-egy kép valójában kettő, vagy három képet rejt magában – sokszor festi át képeit.

Dr. Pázmándy László (1948-) már nyugdíjas éveiben érzett rá a festészet zamatára, de a művészet nem állt messze tőle, hiszen költészetével már évek óta megjelenik a médiákban, s a költők képi látása gyakran kényszeríti őket festészetre. Génjeiben valószínűen benne van a képzőművészet iránti kötődés is, hiszen bátyja országosan ismert keramikus Érdemes művész. A készített festmények a Bükkalja természeti képeiből táplálkoznak, már több magángyűjtő lakását díszítik.

Keramikusaink közül kiemelkedik Papp János (1934-2004) és Pázmándi Antal (1943-). Papp János az Iparművészeti Főiskolán Borsos Miklós és Gádor István tanítványa volt. Figuratív díszeket tervezett, sokat merítve a népművészetből. Lelkes híve a mezőkövesdi Rózsa Étterem tulajdonosa, akinek gyűjtőmunkája eredményeképpen több nagyszerű alkotása található az étterem-presszóban, melynek tetőtere 2017-ben leégett, de a tűzoltóknak sikerült megmenteni a műveket.

Nekünk sokat jelent, hogy kiváló keramikusunk így érez és vall: *„kellenek a gyökeres rózsák, hogy legyen honnan vágni a szálas virágot. Ezért ragaszkodom én a matyóságomhoz, gyökereimhez.”* Mindazt, amit őseitől, a matyóktól örökölt és tanult – élménye múltról és jelenről, valóságról és az emberiség képzeletvilágáról, földi és égi lényekről – elmondja látható nyelven. Teszi azért, hogy megajándékozzon mindenkit, örömet és példát adjon az igaz és szép életről. Alkotásaival huszonöt hazai és tíz külföldi rendezvényen szerepelt, négy

közgyűjteményben vannak munkái. Feleségével, Borsódy Ágnessel (1936. Szekszárd-) még főiskolás korában ismerkedett meg pályájuk összefonódott, sok közös kiállítást rendeztek. Míg a férj figuratív díszeket tervezett, addig a feleség használati tárgyakat készítő keramikus.

Pázmándi Antal (1943-) nonfiguratív alkotásaival vált sikeressé. *„Számos emblematikussá vált és kivételes, napjainkig egyedülálló művet teremtett… megrajzolván egy sziporkázóan szellemes, bravúrosan építkező, mestersége minden titkát ismerő és kiaknázó leleményes művész élesen metsző portréját.”* Így vallott róla Wehner Tibor a Kecskeméti Nemzetközi Kerámiastúdió volt vezetője, évfolyamtársa. Sok önálló és csoportos kiállításon mutatkozott be, és tizenháromszor szerepelt országos kerámia-biennálén. Utolsó kiállítása nyolc festőművész társaságában a Műcsarnokban volt 2018-ban. Évekig az Iparművészeti Főiskola mesterképző intézetében tanított, két éve Érdemes-művész díjat vehetett át.

Dorogi Ferenc (1941-) elektromérnök nyugdíjas korában próbálkozott az agyagmegmunkálással az unokával való agyagozás után, s a próbálkozás eredményesnek bizonyult. Néhány év alatt számos kiállítás bizonyította égetett agyagplasztikáinak sikerét – legyenek az alkotások híres emberekről készült mellszobrok (Semmelweis Ignác, Balogh János természetkutató, Kodály Zoltán…) portrédomborművek (Regöly-Mérei János sebészprofesszor, Takács István festőművész, Konrád Ferenc olimpiai bajnok vízilabdázó, Placid atya…), matyó emberábrázolások, egyházi vonatkozású művek.

Kiss Sándor (1940-2000) kőszobrász, aki sírkövesként indult, de ma már emléktáblákon kívül köztéri szobrok kőzetmegmunkálásai őrzik nevét Mezőkövesden (1956-os emlékmű), Kácson, Hejőpapin, Kisújszálláson, Karcagon, Tardon, Dunavarsányon és Budapesten az IKEA Gránit Kerámián. Az alkotások többsége világháborús emlékmű.

Kovács Szabolcs (1952-) bútorfestő, a Népművészet Mestere, pályázatok nívódíjával, nagydíjával, 2004-ben Aranykoszorús Mester díjjal tüntették ki. Alkotó műhelye a mezőkövesdi Hadas skanzenban található. Tanári pályáját adta fel sikeres bútorfestő művészetéért, melyet édesapjától örökölt.

Kiss Mátyás (1953-) nívódíjas fafaragó, Pro Urbe Mezőkövesdért és Mezőkövesd díszpolgára (2008). Munkái több, mint százhúsz településen, tizenkét országban, négy földrészen megtalálhatóak. Körülbelül húsz köztéri alkotása is van több településen. Rengeteg hazai és külföldi kiállításon szerepelt.

A népművészetéről híres Mezőkövesden az eleven művészeti élet bizonyítékai a név szerint ismertek, valamint az a tény, hogy eddig 17-en kapták meg a Népművészet Mestere és két fő a Népművészet Ifjú Mestere címet, ezen kívül sokan vannak a népi iparművészek. A pályázatból világosan kiolvasható, hogy a Matyóföld művészei ragaszkodnak szülőföldjükhöz, s különösen büszkék lehetünk arra, hogy többen vallották, számukra mennyire fontosak a gyökerek, melyből művészetük táplálkozik, melyből, mint tiszta forrásból merítenek.

7. Kövesdi látnivalók rövid bemutatása

Mezőkövesd látnivalóinak megtekintésére ajánljuk a központból való elindulást. A központot

a. a Szent László templom és plébánia jelzi, mely nem csak az áhítat háza, hanem Takács István freskóinak is nagyszerű tárháza. A Szent László templomtól (Nagytemplom) nyugatra helyezkedik el
b. a Közösségi Ház, benne elegáns színházterem, kiállító termek, kisebb tanácskozó termek, turinform (itt található a színvonalas útikalauz a városról, rendezvényeiről),
c. A Matyóház következik nyugatabbra, benne a Matyó Múzeum és vándorkiállítások.
d. a túloldalon található a Galéria, Mátyás király

mellszobra vezet hozzá, benne Takács István Életmű-kiállítása.

e. nyugatra haladva, azonos oldalon a Hősök tere, mely után Dél felé fordulva rövid gyaloglás után elérjük jobbra a Hadas Kapuval jelzett Hadas városrészt, a matyó skanzent – benne a Mézeskalácsos Tájházat, a Bútorfestő Alkotóházat, Kisjankó Bori Emlékházat, Játékházat, Gari Takács Margit Emlékházat, az 1817-ből származó műemlék épületben festőművész és kéziszövő alkotóházat, a Tűzzománcos és Hímző Házat, a Fazekasházat.
f. a skanzenből kijövet az Eötvös utcában hamarosan rátalálunk a Hajdu Ráfis János Mezőgazdasági Gépmúzeumra, mely a technikához nem értő, humán beállítottságú emberek csodálatát is kiváltja nagy szervezettségével, rendjével, gazdag gépparkjával, szerszámkészletével.
g. Budapest felé haladva szemünkbe ötlik az ország újkori kéttornyú templomainak kívül-belül egyaránt legszebbike a Jézus Szíve templom, mellette a Kavicsos-tó körül kialakított Szabadidőpark, a város kedvelt kikapcsolódási helye.
h. a város buszállomásával szemben, a vasútállomás felé vezető úton található a minden igényt kielégítő, korszerű stadion a város NB I-es futballcsapatának játéktere, remek sportcsarnokkal, melyben a város újra NB I-es férfi kézilabdacsapata vívja küzdelmeit.
i. a város határain kívül 3 km-re található, a hazai és külföldi fürdőzőket váró, kiváló gyógyvízzel rendelkező Zsóry Gyógy-és Strandfürdő, a körülötte kulturáltan kiépített gyógyhellyel.

8. Felhasznált irodalom

Dr. SÁRKÖZI Zoltán Dr. SÁNDOR István 1975, *Mezőkövesd város monográfiája*. Borsod megyei Nyomdaipari Vállalat

FÜGEDI Márta 1996, *Matyó kincsestár.* Borsodi Nyomda Kft Miskolc

VARGA Marianna 2003, *Mezőkövesdi matyó hímzés*. Micropress Reklámgrafikai Stúdió és Nyomda Miskolc

Dr. SZIGETI Klára *Kis Jankó Bori rajzai.* (tanulmány) Garamond Nyomdász Bt. Miskolc

BENKÓCZY György 1996, *A mezőkövesdi Szent László-templom és plébániahivatal múltjából a város adataival*. Szent Maximilian Lap és Könyvkiadó

CSIRMAZNÉ Cservenyák Ilona 2001, *Közösségi Ház meghívója tájékoztató füzetek.*

BÁN József 1996, *Takács István festőművész*. Takács István Kulturális Alapítvány Mezőkövesd

BORBÉLY László 1971, *Pető János katalógus*. Miskolci Galéria

PAPP János 1966, *Házi összeállítás meghívók másolataiból.*

1. VARGA Sándor szerkesztő 1986, *Kortárs magyar képzőművészek.* Képcsarnok, Alfaprint Nyomdaipari Kisszövetkezet

LESZLER József 1986, *Nótakedvelőknek.* Zeneműkiadó

Dr. SZEDRESI ISTVÁN
nyá. orvos-ezredes